

A gazdag ember vaja

— Bunyevác népmese —

Régi öregek mesélték, hogy is volt ez régen. Gyóren népesült a világ, a földet nem nagyon művelték, a parlag addig terjedt, ameddig csak a szem ellátott s ahol a kapát leemelted a válladról, ott a tied volt a föld és ameddig csak fölszántod, addig terjedt a te mesgyéd.

Ebben az időben valami pusztaságba tévedt egy ember, akinek nem volt se háza, se kunyhója, se kutyája, se macskája. Éppen ebben az időben talált egy rozsdás kapát és mivel megunta már a különféle gyökerekkel s vadakkal való táplálkozást, hát megművelt magának egy darab földet. Egy kis emberi életet akart magának teremteni. Dolgozott látástól vakulásig és már az első esztendőben meglátzott, hogy ide olyan ember érkezett, aki nem fél az élettől. Mint amikor a föld pihent s alig várja, hogy tisztességesen megteremje a magáét.

Az embernek nagy örömet okozott, hogy olyan rövid idő alatt olyan nagy darab földet megművelt és mindjárt hozzálátott a másik darab megműveléséhez, de most már valamivel nagyobb darabot kanyarintott magának. Azt be is vetette, előbb mint gondolta, s észre se vette, hogy a barázda már tovább terjedt. Így évről évre mind többet vett munka alá s egyszer csak látta, hogy a munkát többé nem bírja egymaga elvégezni, de még álmában sem jutott eszébe, hogy nem tud többé magának parancsolni. Bele bújt az ördög s minél jobban elhatalmasodott benne, annál könnyelműbbé vált. Amit nem tud megkaparintani a kezével, azt elragadná a szemével. A munkát nem bírta elvégezni, de megállni sem tudott vele. Már annyi a földje és a jószága, hogy se szeri se száma, de az élete most nehezebb, mint akkor volt, amikor csak úgy élt, mint az ég madarai. És elkezdett fogyni. Fölülről úgy elszáradt, mintha féreg emésztette volna. És már az járt az eszében, hogy számára nincs többé élet, amikor egyszer csak beállít hozzá egy nagyon öreg néni.

— Miért veszítetted el annyira a fejed fiam, amikor látom, hogy mindened megvan, még félretenni és bírsz belőle — kérdezte tőle az öregasszony.

— Ugyan miért is kérdi édesanyám, ha úgysem tud rajtam segíteni, — intette le az öregasszonyt.

— Hát mi is az a világon, amin nem lehet segíteni? Mit tudod te, hátha éppen én segíthetnék rajtad. Te csak mondd meg.

— Nagy seb van az én szívemen.

— Mindjárt könnyebb lesz, amint megmondod — szólt neki a néni barátságosan.

Az öregasszony addig kíváncsiskodott, amíg ez el nem mondott neki mindent, ami csak bántja.

— Hej, édesanyám — panaszkodott a végén — nálam más baj nincsen, mint az, hogy rövid a nap. Most már tudja és láthatja is, hogy hiábavalóságra pazaroltuk a szót, mert itt élő ember nem segíthet.

Igy ő, de az öregasszony nem így gondolta — és megkérdezte.

— Na és mit gondolsz, hogy lehetne rajtad segíteni?

Amikor már kezdetét vette az üres beszéd, azt gondolta az ember, hogy akkor már fejezzék is be, és így szólt:

— Hogyan? Egyedül csakis úgy lehetséges, ha a nappalt összekapcsolom az éjszakával, hogy az én birtokom fölött soha se áldozzon le a nap. De az nem lehetséges.

A nénike jót nevetett ennek hallatára s továbbvitte a szót:

— Ej édes, jó fiam, ha ez mind úgy lenne ahogy te mondd! Igaz ez nem történhetik meg mindenkivel, nem bizony, nem, egyetlen földi emberrel se, de mit szólsz te ahhoz, ha meghallod, hogy a napok fejének én vagyok az anyja?!

— Mit mond? — kapta föl a fejét az ember.

— És mit szólsz még ahhoz, hogy engem épp a fiam küldött hozzád. »Menjen édesanyám« — mondotta — »nézze már meg, mit is csinál az a szegény ember, miért olyan szomorú mindig, hogy már nekem is rosszult esett, hogy egész nap őt néztem. Menjen, nézze csak meg hátha lehet rajta segíteni?«

— Mit mond? — kérdezte az ember.

— Azt, hogy többé ne bánkódj, mert ha csak az az egy bajod van, akkor holnaptól kezdve nem lesz.

Ahogy az öregasszony ezt kimondta, úgy eltűnt, akár a szél. Másnap, ahogy a nap fölkel és az ember nézi, egyre nézi s alig várja az estét, hogy meglássa, vajjon leáldozik-e a nap. El is jutott a láthatár széléig s ott mintha hirtelen ugrott volna egyet és az ember látja ám, hogy feljön ott, ahol reggel is megjelent. Hát, most aztán azt sem tudta, mit is cselekedjen örömeiben. Nekigyürekedett, s hozzálátott a munkához. És ahogy akkor elkezdődött, úgy ragyogott a nap továbbra is éjjel-nappal az ő birtoka fölött. Soha nem volt sötétség, s így az ember kezdett megfélekedezni az alvásról.

Termett neki a föld mint a bolond, de most két termést is hozott évenként. Már hogyné hozott volna, amikor a nap éjjel-nappal sütött. És az ember gazdagsága úgy elkezdett sokasodni, mintha csak az égből hullott volna alá. Nyilvánvaló, hogy egyedül nem bírta elvégezni a tenni valót, hanem kezdett embereket fogadni. Rövidesen a legkülönbélebb cselédek verődtek össze körötte, szolgák meg béresek, akár az emberpiacon. Ahogy meglátták a pusztaság kellős közepén az áldásos földet, mindjárt terhessé vált számukra a halászatból és a vadászatból való élés. Mindegyik arra gondolt — itt majd lesz élet a számára is. Hej, más az arra csak gondolni vagy azt végre is hajtani: ez két dolog. Nem is képzelik, hogy mi várt rájuk, amikor ennek a kezébe kerültek. Ha telhetetlen volt addig, amíg csak egy napja volt s amíg csak önmagát hajszolta, de most lett csak igazán telhetetlen, amikor egyik napot a másikra rátehetette. Nem engedett ő pihenőt senkinek, amíg csak a sír nem ad. Nála nem volt tréfa: csak egy-két szóval ellenkezzék valaki, tüstént szíjat hasít a hátából.

— Mi az, mi az, csak nem fogjuk abbahagyni a munkát, amikor a nap még feliben van?! — ripakodott az emberekre, amikor a rendes idő szerint elkövetkezett az este.

Csak akkor látták az emberek, hogy ez az ember rosszabb a gonosz léleknél. Mindezt akkor fedezték föl, amikor karmai közé kerültek. De már késő volt. Csak akkor vették észre mit jelent az: teljes tudatában lenni annak, hogy kivel van dolguk. Mivel ez az ember annyira förtelmes volt, hogy az már kész embertelenség. Addig hajszolja őket, amíg csak élet van bennük, de nem adna senkinek még egy pohár vizet se. Persze hamarosan elterjedt róla a hír és mindenki, aki csak bírt, menekült tőle. Ha semmi mást nem, legalább annyit, hogy más helyre menjenek meghalni, csak az ő kapzsi kezei között ne maradjanak.

Hát nem is csoda, hogy aztán úgy húsvét táján egyszer ő maga is meglepődött, amikor a háza előtt megjelent egy koldus.

— Te valóban koldus vagy? Hát akkor hogy kerülsz hozzám öreg? — kérdezte az aggastyánt.

— Gyűnök az ünnepek s engem elküldött az öreganyó hogy szedjek össze egy kis vajat, és hol is kaphatnék ilyesvalamit, ha nem itt nálad, mikor neked annyi mindened van, hogy tejben vajban fürödhetnél, — mondta szépen a koldus.

A gazdag ember mélyen az öreg szemébe nézett, gúnyosan az arcába nevetett és így szólt:

— Hát jó, ne mondhassa senki, hogy kikergettem a koldust a házam udvarából. Én nem egy kis vajat adok neked, hanem egy egész kis bődönre valót, de nálam nincsen semmi ingyért. Legalább látni akarom, megérdemelted-e. Itt van öreg, nem kérek tőled semmi mást, de magadnak kell elvinned, ha már ingyen adom azt a vajat, akkor legalább egy kicsit szenvedj meg érte. A tied lesz az egész bődön, ha elviszed a birtokomra keresztül, s addig nem emeled le a válladról, amíg a nap le nem nyugszik. Ellenben amint leveszed a válladról, én szíjat hasítok a hátadból, és menj üres kezekkel.

A koldus éppen öreg volt, elég terhet viselt már az életben, de úgy gondolta, hogy ezen is túlteszi majd magát. Nagy a gazdag ember birtoka, de nem annyira, hogy ne lehetne egy nap alatt megjárni. Az öreg fiatal korában épp elég zsákot cipelt és most is egész napon át húzza — vonja a koldustarisznyát. Abban reménykedik, hogy mire a nap lenyugszik, már otthon is lesz az öreganyójánál, s így szívesen adja beleegyezését.

A gazdag ember akkor kihozott egy nagy bődön vaját, még segített is az öregnek, hogy a vállára emelje s így szólt:

— Így, most aztán vigyázz, hogy tartod a bődönt naplementéig! Vigyázz öreg, mert én tompa késsel hasítom a szíjat az emberek hátából!

Az öreg erre nem mondott semmi mást, csak megköszönte a szép adományt és lassacskán elindult. Ment, mendegélt és amikor kissé távolabb jutott, már kezdett elfáradni, de a nap még mindig magasan járt. Így aztán elkövetkezett az idő, amikor már estének kellett volna lenni. Am a nap csak nem nyugodott le, hanem az öreg feje fölött sütt, a gazdag ember pedig folyton a sarkában járt.

— Hej öreg, hova sietsz? — incselkedett a koldussal. — Látod, a nap még mindig milyen magasan jár. Fordulj csak egy kicsit az én birtokom felé, hogy egészen lásd. Annyit csak tán megérdemlek tőled, hogy elmond a világnak, mi szépet láttál nálam.

És az öreget karjánál fogva megrántotta s a saját mesgyéje felé fordította. A koldus már alig mozgott, de a nap még mindig nem akart lenyugodni, a gazdag ember meg csak rángatta a saját birtoka felé. Sze-

gény koldus már azt sem tudta, hogy élő-e vagy halott, de már voltaképpen azt sem tudta, hogy a vaját sajnálja-e jobban, vagy attól fél jobban, hogy az itt szíjat hasít a hátából. Kínlódott szegény öreg, botlakozott, csak botladozott.

Így tartott az egész napon, egész éjszakán át, még a következő napon is. De amikor másnap elkövetkezett a naplemente ideje, s a nap még mindig magasan állt a feje fölött, a szegény koldus szemei előtt elsötétült a világ. Egyszerre csak eszébe jutott, hogy ez nem tiszta munka. Súlyossá vált számára az élet, a vaját nem akarta adni egy istenért se, de aztán, amikor a bődön a földre zuhant, a vaj kiömlött és úgy szerzetését folyt, hogy a gazdag ember birtokának majd fele határa bevajazódott.

— Hasíts szíjat és légy átkozott te is meg a vajad is — kiáltotta az öreg a gazdag embernek.

És az bizony már elő is vette a kését, de abban a pillanatban föllobbant mögötte az ég, mintha csak a vaj gyulladt volna ki az ég alján. Ahogy aztán az ég váratlanul kigyulladt, a nap elcsodálkozott és rátámadt az égre:

— Mi van veled, hogy ennyire elpirultál?!

Így kérdezte tőle a nap, mire az ég dühösen válaszolt:

— A szégyentől és a gyalázattól, hogy te rajtam ragyogsz!

A nap erre meglepődött:

— Hát azt meg miért?

— Azért, mert te éjjel-nappal el tudod nézni, mit művel ez az átkozott itten, és még nekem se adsz sötétséget, hogy legalább éjszakának idején ne kellene látnom.

A nap erre megrökönyödött, de amikor egy kicsit megrázkódott és magához tért, bizony egyetlen szót sem szólt, hanem ő is elpirult és teljesen fölpuffadt. És ebben a pillanatban lefutott az égről, s amikor annak az átkozott embernek a fejére zuhant, lángok nélkül is meggyújtotta őt.

Azóta a nap bármikor is ama szöglet közelébe került, ahol a koldus kiöntötte a vaját, mindig zavarba jött, ahogy az ég megszégyenítette és egészen elpirult. Ezért aztán nem is tartózkodik tovább az égbolton, hanem egy szempillantás alatt lebukik, hogy ne kelljen sokáig néznie azt a helyet, ahol a gazdag ember annyira megkínózta a koldust.

Elmondta: Luca Vojnics Purcsár